

نمایندگان دولت و حقوق بین الملل

ندا هاشمی

بهار ۹۶

سرشناسه	: هاشمی ، ندا، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	: نمایندگان دولت و حقوق بین الملل / ندا هاشمی
مشخصات نشر	: تهران: ویهان، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۰۹-۰۵-۰
قیمت	: ۱۵۰،۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۹۹-۱۰۲
موضوع	: مصونیت‌ها و امتیازهای سیاسی
موضوع	: Diplomatic privileges and immunities
موضوع	: حقوق بین‌الملل
موضوع	: International law
رده بندی کنگر	: ۱۳۹۶ ن ۱۶۷۲/۵۲ IX
رده‌بندی دیوپی	: ۳۴۱/۳۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۱۳۰۸۹

عنوان کتاب	: نمایندگان دولت و حقوق بین الملل
ناشر	: انتشارات ویهان
دفتر انتشارات	: تهران، میدان انقلاب، ابتدای خیابان کارگر شمالی، کوچه رستم، پلاک ۱۰، واحد ۳، طبقه ۳، پ.ن: ۶۶۱۷۵۷۹۱
مؤلف	: ندا هاشمی
ویراستار	: محبوبه رضایی، عباس کسایی پور
مدیر تولید	: موسسه آموزشی خوارزمی
صفحه آرا	: الهام کسایی پور
طراح جلد	: محمد حدادزاده
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ	: اول، ۱۳۹۶
چاپ و صحافی	: موسسه آموزشی خوارزمی
ناظر چاپ	: مهندس پیمان عباد
قیمت	: ۱۵۰،۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۰۹-۰۵-۰

ISBN: 978-600-8809-05-0

مقدمه

«حقوق» به تنظیم روابط اجتماعی انسان‌ها می‌پردازد. روابط اجتماعی قلمرو وسیعی از رفتارهای بشر را در بر می‌گیرد. روابط ساده خانوادگی، معاملات تجاری، استخدای و سیاسی میان اتباع یک دولت از یک سو، و دولت متبوع از سوی دیگر، دسته‌ای از رشته‌های حقوقی را تشکیل می‌دهد. روابط حقوقی داخلی به علت وجود قدرت برتر سیاسی کشور، یعنی حاکمیت در درون قلمرو یک دولت به راحتی قابل تنظیم است اما هنگامی که رابطه حقوقی از مرزهای سیاسی یک کشور فراتر می‌رود و رابطه‌ای با عوامل خارجی مانند اشخاص، اموال، قوانین یا دادگاه‌های خارجی ایجاد می‌شود، تنظیم آن به دلیل ارتباط با بیش از یک حاکمیت سیاسی دشوار می‌نماید. از جمله این روابط خارجی، مناسبات دیپلماتیک است.

کشورهای دنیا از یک سو، ناچار به تعامل و ارتباط متقابل هستند و از سوی دیگر، خواهان آن هستند که تا سر حد امکان، اقتدار سیاسی و برتری حاکمیت دولت خویش را حفظ نمایند. بی‌تردید، جمع این دو خواسته همیشه آسان نیست.

از اصولی که ملل متمدن در طول تاریخ هرگز به دید احترام و قداست آن را رعایت نکرده‌اند، اصل مصونیت فرستادگان است. گروسیوس در این باره می‌گوید: «دو اصل ثابت همواره در قانون ملت‌ها وجود داشته که به سفیران تعلق ندارد. نخست آنکه استقبال از سفیران لازم است و دیگر آنکه باید از هر گونه تعرض سوء نسبت به آنان پرهیز بود.» تاریخ مملو از مأموریت‌هایی است که نزد ملل وجود داشته است. حتی در دوره‌ای که حقوق بین‌الملل اثری نبود، سفیران از مصونیت‌ها و مزایا برخوردار بوده‌اند و چنانچه قاعده‌ای این امتیاز را تأمین نمی‌نمود، ادیان با مقدس دانستن مصونیت، تضمین‌کننده آن بودند.

بر اساس اصل تعمیم حاکمیت دولت‌ها، دولت‌ها در قلمروی داخلی خود بر هر چیز و هر کس و هر آنچه اتفاق می‌افتد، حاکمیت تام دارند. به عبارت دیگر قوانین دولت حاکم سرزمینی در داخل مرزهای سرزمینی‌اش نسبت به همه کس و همه چیز و همه وقایع اجرا می‌شود. اصل حاکمیت سرزمینی یک اصل پذیرفته شده در حقوق بین‌الملل است، اما در ظاهر به نظر می‌رسد که بر این اصل استثنائاتی وارد شده است که از جمله آنها می‌توان به مصونیت‌ها و مزایای نمایندگان دولت‌ها اشاره کرد. استثناء مورد اشاره یکی از مباحث

اساسی و پیچیده حقوق بین الملل است که در روابط بین المللی فیما بین کشورها از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

در گذشته های دور زندگی ملت ها بدون برقراری رابطه با کشورهای دیگر قابل تصور بود؛ اما امروزه نیازهای افراد آنچنان در هم تنیده و روابط میان کشورها تا حدی گسترده شده که به جرات می توان گفت بدون وجود رابطه میان کشورها، ملت ها قادر به ادامه زندگی نخواهند بود. اهمیت موضوع، خود به تنهایی توجیه گر ضرورت حمایت از کسانی است که مسئول برقراری این روابط هستند. به همین دلیل حتی در طی روزگاران، حتی دوران باستان، کشورها با فرستاده های یکدیگر برخوردی متفاوت با دیگر افراد جامعه داشتند. امروزه که تمدن به دست ها قبولانده که فقط در سایه قانون می توانند زندگی سعادت مندانه ای داشته باشند و در صدد و انسب زندگی کنند، این حمایت هم جنبه قانونی به خود گرفته و تحت عنوان اصل مصونیت دیپلماتیک مورد توجه کنوانسیون های مختلف قرار گرفته است.

از آنجایی که مصونیت دیپلماتیک بر یک اصل اساسی هستند، خارج بودن از شمول حاکمیت دولت ها به موجب قوانین اساسی دولت های پذیرنده تنظیم می شوند. مثل مصونیت کلی و عمومی دولت ها در سبب مالک و مصونیت نسبی آن ها در بعضی کشورها. همچنین مصونیت هایی که برای روسای کشورها در نظر گرفته می شود که در چارچوب قوانین داخلی کشورها مورد توجه است.

پس از تأسیس کمیسیون حقوق بین الملل، یکی از موضوعاتی که در دستور کار کمیسیون قرار گرفت، تدوین کنوانسیون هایی راجع به روابط بین المللی بویژه مصونیت های نمایندگان دولت ها بوده است. کمیسیون کار بر روی این موضوع را در سال ۱۹۷۵ آغاز و پیش نویس اولیه آن را در همان سال، تهیه نمود. اهمیت موضوع مصونیت نمایندگان به حدی است که دیوان بین المللی دادگستری در قضیه کارکنان دیپلماتیک کستاریایی ایالات متحده در تهران، اظهار می دارد: «در زمینه روابط بین کشورها موضوعی است که از مسئله عدم تعرض فرستادگان سیاسی و سفارت خانه ها وجود ندارد. ملت ها با وجود اختلافات فرهنگی و عقیدتی، در طول تاریخ برای تحقق این هدف الزامات متقابلی داشتند. این الزامات به ویژه به منظور تامین مصونیت شخصی نمایندگان سیاسی و معافیت آنان از تعقیب قضایی برقرار می گردید.» همچنین دیوان در ادامه می افزاید: «دیپلماسی و مصونیت ها و مزایای مربوط به آن در طول قرن ها با مشکلات عدیده ای روبرو گشته است ولی این نکته را روشن ساخته که مهم ترین ابزار همکاری در جامعه بین المللی است؛ زیرا به دولت ها علیرغم اختلاف در نظام های حقوقی و اجتماعی فرصت می دهد تا ضمن تفاهم با یکدیگر، از رهگذر روش های مسالمت آمیز به حل و فصل اختلافات خود مبادرت نمایند.»

امروزه قواعد مربوط به مصونیت های دیپلماتیک، کنسولی و ماموران ویژه پس از سیر تحولی جزو حقوق بین الملل موضوعه، یعنی در قالب کنوانسیون های وین در خصوص روابط دیپلماتیک (۱۹۶۱)، روابط کنسولی (۱۹۶۳) و همچنین کنوانسیون مصونیت ها و مزایای ماموریت های ویژه (۱۹۶۹) قرار گرفته اند. قبل از تدوین کنوانسیون های وین در خصوص مصونیت نمایندگان دولت ها، قواعد عرفی حاکم بود. به این منظور که دولت ها قواعد عرفی موجود را در چارچوب تعهدات مدون تنظیم کنند. نمایندگان کشورها در کنوانسیون های وین ۱۹۶۱، ۱۹۶۳ و ۱۹۶۹ موفق شدند به بعضی از قواعدی که مورد قبول اکثریت بود، برای اولین بار جنبه الزام آور حقوقی ببخشند. منتها در مورد بعضی از مسائل چون توافق حاصل نشد یا به سکوت برگزار شد، در اختیار خود دولت ها قرار داده شد که براساس نزاکت بین المللی رفتار کنند.

دیپلماسی، ابزار کار نمایندگان تابعان عمده ی حقوق بین الملل است. نمایندگان دولت ها هنگامی به اهداف خود می رسند که از مصونیت ها و امتیازات لازم برای انجام وظایف بهره مند باشند. سامان دهی و تسهیل سایی قواعد مربوط به این مصونیت ها بر عهده حقوق دیپلماتیک است و در درجه ی زیر حقوق کنسولی. ارتباط نزدیک دیپلماسی و حقوق دیپلماتیک هر چند این رشته را با سیاست بین رسته حقوق بین الملل مبدل ساخته است ولی مرکز ثقل و هسته اصلی آن مبحث رابطه ها و مزایای نمایندگان دولت ها است.

اعطای مصونیت به نمایندگان دولت ها یک استثنا بر خلاف اصل صلاحیت دولت ها نسبت به کلیه افراد و اشیاء واقع در سرزمین آنهاست. دولت ها زمانی از صلاحیت خود می گذرند که با منافع و امنیت ملی آنان در تعارض نباشد. بنابراین حال این سوال باقی است که دولت ها تا چه میزان به اجرای تعهدات خود در اعطای مصونیت ها پایبند و چنانچه مصونیت های نمایندگان دول با امنیت ملی کشور میزبان در تعارض افتد چه راه حل های حقوقی وجود دارد؟

۵	مقدمه
۱۱	فصل اول
۱۱	سابقه تاریخی مصونیت
۱۶	انواع مصونیت
۱۶	مصونیت مطلق و نسبی
۱۸	مصونیت سیاسی و شغلی
۱۸	مبانی اعطای مصونیت به نمایندگان دولت ها
۱۹	نظریه نمایندگی
۲۲	نظریه برون مرز "خارج" مملکتی
۲۴	نظریه مصلحت خدش
۲۶	نظریه عمل متقابل
۲۸	تئوری تلفیقی
۳۱	فصل دوم
۳۱	منابع مصونیت ها در حقوق بین الملل عمومی و اسلام
۳۱	عرف
۳۳	معاهدات
۳۵	معاهدات حقوق دیپلماتیک
۴۴	منابع تکمیلی در حقوق بین الملل
۴۸	منابع مصونیت ها در حقوق اسلام
۴۸	قرآن کریم
۴۹	سنت نبوی
۵۱	فصل سوم
۵۱	انواع مصونیت نمایندگان دولت ها
۵۲	مصونیت از تعرض
۵۳	مصونیت اماکن ماموریت
۵۵	مصونیت محل اقامت و اموال
۵۶	مصونیت اسناد و ارتباطات
۵۷	مصونیت اعضاء خانواده نمایندگان دولت ها

۵۹	مصونیت قضایی
۶۰	مصونیت از تعقیب جزایی
۶۱	مصونیت از تعقیب مدنی
۶۲	مصونیت از ادای شهادت
۶۳	مصونیت از اقدامات اجرایی
۶۴	طریقه سلب، انصراف و استفاده مصونیت
۶۴	سلب و انصراف مصونیت قضایی
۶۶	طریقه امتناع به مصونیت
۶۷	رویه دیوان بین المللی دادگستری در رابطه با مصونیت
۶۸	دعوی جمهوری دموکراتیک کنگو علیه بلژیک: رأی مورخ ۱۴ فوریه ۲۰۰۲
۷۱	دعوی آلمان علیه ایتالیا: رأی مورخ ۳ فوریه ۲۰۱۲
۷۵	فصل چهارم
۷۵	اشخاص برخوردار از مصونیت
۷۶	اشخاص برخوردار از مصونیت دیپلماتیک
۷۷	اشخاص برخوردار از مصونیت کنسولی
۷۸	اشخاص برخوردار از مصونیت های کنسولی، ماموریت های ویژه
۸۱	فصل پنجم
۸۱	مصونیت از تعقیب مدنی
۸۴	استثنائات مصونیت مدنی ماموران دیپلماتیک، کنسولی، ماموران ماموریت های ویژه
۸۵	استثناء مصونیت دعاوی مدنی مامورین کنسولی
۸۵	استثناء مصونیت دعاوی مدنی نمایندگان دولت در ماموریت ویژه
۸۶	استثنائات مصونیت قضایی مدنی نمایندگان دولت ها
۸۶	دعوی راجع به مال غیر منقول خصوصی واقع در قلمرو کشور پذیرنده
۹۳	دعوی راجع به ماترکی که مأمور سیاسی وصی و امین ترکه و وارث یا موصی باشد
۹۴	دعوی راجع به فعالیت های حرفه ای یا تجاری مأمور سیاسی در خاک کشور پذیرنده
	دعوی ناشی از قراردادی که توسط یک مأمور کنسولی منعقد گردیده بدون تصریح عنوان نماینده
۹۵	
۹۶	دعوی حقوقی شخص ثالث در مورد خسارات ناشی از تصادف وسیله نقلیه، کشتی و هواپیما
۹۹	منابع و مآخذ
۹۹	منابع فارسی
۱۰۲	منابع غیر فارسی